

FOLIA HISTORICA CRACOVIENSIA, 21: 2015, s. 79–102
DOI: <http://dx.doi.org/10.15633/fhc.1731>

Józef Marecki

UNIwersytet Papięski Jana Pawła II w Krakowie

Uczeni w habity przybleczeni

W 1766 roku nakładem Michała Grölla¹ ukazał się w Warszawie przekład dzieła Fryderyka Augusta Schmidta, któremu nadano tytuł *Dzieje Krolestwa Polskiego krotko lat porządkiem opisane, na język Polski przełożone, poprawione i przydatkiem panowania Augusta III pomnożone*.

Friedrich August von Schmid (1734–1807) był saskim urzędnikiem, który podczas pobytu w Warszawie został zachęcony przez Józefa Andrzeja Załuskiego i jego bibliotekarza Jana Daniela Janockiego do zajęcia się badaniami nad historią Polski na podstawie zbiorów Biblioteki Załuskich. Efektem był krótki wykład dziejów Polski opublikowany w Saksonii w języku francuskim pod tytułem *Abrégé chronologique de l'histoire de Pologne* w 1763 roku. W znacznej mierze wykorzystał prace Gotfryda B. Lengnicha², jednak nadał swojej książce układ chronologiczny i tabelaryczny, nadto uwydatnił osiągnięcia kulturalne i naukowe kraju. Tłumaczenia dokonał jezuita Jan Chrzyciel Albertandi³. Książka

¹ Michał Gröll – także Grell, Groel, Grell (1722–1798) – kształcił się w rodzinnej Norymberdze, księgarz w Dreźnie (1756–1768) i równocześnie w Warszawie (od 1759), wydawca „Warszawskich Extraordynaryjnych Tygodniowych Wiadomości” (1759–1763), założyciel warszawskiej Drukarni Narodowej. Zob. A. Pawiński, *Michał Gröll, obrazek na tle epoki Stanisławowskiej*, Kraków 1896; M. Voigt, *Michael Gröll (1722–1798) als polnischer Buchhändler und Verleger der Aufklärung*, Nürnberg 1992; D. Sierocka, *Die Innovationskraft im Werk Michael Grölls*, Posen 1993.

² Wł. Gottfried Lengnich (1686–1774) – kształcił się w rodzinnym Gdańsku, Gniewie (w polskiej szkole) i Halle, gdzie uzyskał doktorat z prawa. Po powrocie do Gdańska pracował jako nauczyciel gimnazjalny i prywatny nauczyciel synów Stanisława Poniatowskiego, syndyk miasta Gdańska, prawnik i historyk – zajmował się m.in. dziejami ziem polskich i pruskich, a zwłaszcza Gdańska. Autor licznych dzieł z zakresu historii, edytorstwa źródeł i prawa. Zob. F. X. von Wegele, *Lengnich Gottfried*, [w:] *Allgemeine Deutsche Biographie*, Bd. 18, Leipzig 1883, s. 255–257; W. Zientara, *Gottfried Lengnich. Ein Danziger Historiker in der Zeit der Aufklärung*, Toruń 1995.

³ Jan Chrzyciel Albertrandi (1731–1808) – jezuita, poeta, publicysta, historyk, źródłoznawca i tłumacz. Współzałożyciel czasopisma „Monitor”, bibliotekarz u Załuskich. Po opuszczeniu Towarzystwa Jezusowego (1767) pozostawał na usługach króla Stanisława Augusta Poniatowskiego. Aktywnie uczestniczył w działalności Towarzystwa do Książ Elementarnych oraz w Towarzystwie Przyjaciół Nauk w Warszawie. W okresie powstania kościuszkowskiego opowiadał się po stronie

była wykorzystywana jako podręcznik w szkołach Komisji Edukacji Narodowej, przetłumaczona została także na język niemiecki i rosyjski.

Należy dodać, że dzieło Schmidta w języku polskim było wydawane dwukrotnie: pierwszy raz w 1766 roku w Warszawie oraz w wersji znacznie poszerzonej w 1846 roku we Lwowie. Pierwszego wydania nie znał Karol Estreicher. W *Bibliografii XIX wieku* wymienił jedynie edycję z 1846 roku oraz francuską z błędną datą 1766 (powinno być 1763) i niemiecką z 1768 roku⁴.

Jak zaznaczono w tytule publikacja opisywała dzieje Królestwa Polskiego. Dzieło Fryderyka Augusta Schmidta to pierwszy w języku polskim leksykon uczonych polskich, w tym zakonników. To bardzo oryginalne dzieło prozopograficzne, na którym opierali się inni, m.in. karmelita Ignacy Chodynicki⁵ opracowując trzutomowy *Dykcyonarz uczonych Polaków, zawierający krótkie rysy ich życia, szczególne wiadomości o pismach i krytyczny rozbiór ważniejszych dzieł niektórych. Porządkiem alfabetycznym ułożony przez [...]* (Lwów 1833). Autor, jak wynika z tekstu opublikowanego w 1766 roku był bardzo krytycznym historykiem. Z rezerwą odnosił się do wcześniejszych publikacji. Wystarczy przytoczyć fragment wstępu: „zmyślane czyny dwóch braci Lecha i Czecha przekładać, także dzieła mniemane ich następców opisywać, byłoby to od bajek poczynąć, które acz od większej dziejopisów liczby są przyjęte, jednak nic w sobie pewności nie zawierają”.

W zestawieniu autor przedstawił w tabelarycznej formie: władców i czas objęcia rządów, przypadki znakomitsze, małżonki królewskie, ich potomstwo, daty i okoliczności śmierci panujących w opisywanym okresie władców oraz papieży, a od czasów Bolesława Krzywoustego autor wymienia także arcybiskupów gnieźnieńskich, ministrów, wojowników i zamieszcza informację, że ludzie uczonych w tym okresie już Polska miała. Regularny wykaz osób, których nazwał „uczni i sławą zaszczytzeni” wymienia autor poczynawszy od 1138 roku. Wśród nich są osoby świeckie i duchowne, a wśród tych ostatnich także zakonnicy. Wykaz otwiera Czesław Odrowąż oraz jego brat – Jacek. Określeni zostali jako święci.

Wgłębiając się w lekturę i analizując noty odnoszące się do interesującej nas części należy zauważyć, że w wielu przypadkach autor nie podaje przynależności

zwolenników Moskwy. Sufragan poznański (1796–1798) i warszawski (1798–1808). Zob. A. Schletz, *Ks. Jan Albertrandi w latach 1731–1795*, „*Nasza Przeszłość*” 10 (1959), s. 177–208; P. Nitecki, *Biskupi Kościoła w Polsce. Słownik biograficzny*, Warszawa 1992, s. 18 (tam literatura).

⁴ K. Estreicher, *Bibliografia polska*, t. 4, Kraków 1878, s. 197.

⁵ Ignacy Chodynicki (1786–1847) – karmelita dawnej obserwy (karmelita trzewiczkowy), historyk. Zob. J. Wojnarowski, *Chodynicki Ignacy, imię chrzestne Kazimierz (1786–1847)*, [w:] *Encyklopedia katolicka* [dalej: EK], t. 3, Lublin 1979, k. 206.

zakonnej, np. dominikanin Stanisław z Krakowa, żyjący w czasach panowania Kazimierza Wielkiego (1333–1370) odpowiada w zestawieniu najprawdopodobniej teologowi określoneemu jako „Stanisław z Krakowa Theolog żył około 1350”⁶. Jednoznacznej identyfikacji nie można jednak dokonać; najprawdopodobniej był to dominikanin, inkwizytor i prowincjał⁷. Podobnie jest w przypadku innych dominikanów: Łukasza Leopolda⁸ i Jan D. Lubienieckiego⁹, jezuitów: Wawrzyńca Bartiliusa¹⁰ i Jana Chomentowskiego¹¹, kanoników laterańskich: Stefana Damalewicza¹² i Akwila M. Gorczyńskiego¹³, teatyna Hieronima Clodiniusa (*vel* Clodinio *vel* Kłodziński)¹⁴, cystersów: Bernarda Bodganowicza¹⁵ i Antoniego Krzesimowskiego¹⁶, franciszkanina Stanisława działającego w latach panowania Kazimierza IV¹⁷ oraz benedyktyna Jędrzeja Wincentego Ustrzyckiego¹⁸. Natomiast Jakub Radliński wymieniony został tylko jako proboszcz miechowski¹⁹.

⁶ F. A. Schmidt, *Dzieje Królestwa Polskiego krótko lat porządkiem opisane* [...], Warszawa 1766, s. 53.

⁷ Por. M. Zdanek, *Stanisław z Krakowa*, <http://ipsb.nina.gov.pl/index.php/a/stanislaw-z-krakowa> (10.11.2015).

⁸ F. A. Schmidt, *Dzieje Królestwa...*, dz. cyt., s. 137.

⁹ Zob. F. A. Schmidt, *Dzieje Królestwa...*, dz. cyt., s. 281. Por. J. Bartoszewicz, *Kościół Warszawskie rzymsko-katolickie opisane pod względem historycznym*, Warszawa 1855, s. 171–201.

¹⁰ Zob. F. A. Schmidt, *Dzieje Królestwa...*, dz. cyt., s. 185. Por. C. Falkowski, *Bartilius Wawrzyniec*, [w:] *Polski słownik biograficzny* [dalej: PSB], t. 1, Kraków 1935, s. 313; R. Darowski, *Wawrzyniec Bartilius SJ (1569–1635). Wybitny Tarnowianin z przełomu XVI i XVII wieku*, „Rocznik Tarnowski” 1 (1990), s. 129–132; R. Darowski, *Wawrzyniec Bartilius SJ (1569–1635), filozof i teolog*, „Bobolanum” 3 (1992), s. 101–111; R. Darowski, *Studia z filozofii jezuitów w Polsce w XVII i XVIII wieku*, Kraków 1998, s. 61–74; L. Grzebień, *Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy 1564–1995*, Kraków 1996, s. 28.

¹¹ Zob. F. A. Schmidt, *Dzieje Królestwa...*, dz. cyt., s. 185. Por. L. Grzebień, *Encyklopedia wiedzy o jezuitach...*, dz. cyt., s. 93 (tam bibliografia).

¹² Zob. F. A. Schmidt, *Dzieje Królestwa...*, dz. cyt., s. 199. Por. A. A. Chodyński, *Stefan Damalewicz. Historyk, przełożony kanoników laterańskich w Kaliszu*, Poznań 1872.

¹³ Zob. F. A. Schmidt, *Dzieje Królestwa...*, dz. cyt., s. 279. Por. W. Wicher, *Ks. Michał Akwila Gorczyński (1656–1713)*, [w:] PSB, t. 13, s. 295nn; M. Madej, *Gorczyński Akwila Michał*, [w:] EK, t. 5, Lublin 1989, kol. 1299; M. Pęgier, *Konstrukcja kroniki Księdza Stefana Ranatowicza CRL (1617–1694) oraz wstępny zarys problematyki*, „Saeculum Christianum”, t. 21: 2014, s. 123.

¹⁴ Zob. F. A. Schmidt, *Dzieje Królestwa...*, dz. cyt., s. 235.

¹⁵ Zob. F. A. Schmidt, *Dzieje Królestwa...*, dz. cyt., s. 277.

¹⁶ Zob. F. A. Schmidt, *Dzieje Królestwa...*, dz. cyt., s. 281.

¹⁷ Zob. F. A. Schmidt, *Dzieje Królestwa...*, dz. cyt., s. 87.

¹⁸ Zob. F. A. Schmidt, *Dzieje Królestwa...*, dz. cyt., s. 281.

¹⁹ Zob. F. A. Schmidt, *Dzieje Królestwa...*, dz. cyt., s. 331.

Podobnie, autor omawianego opracowania nie podaje informacji, że niektórzy z wymienionych uczonych byli kapłanami, np. Mikołaj z Błonia²⁰, Mikołaj Husowski²¹, Wojciech Novicampianus²², Hieronim Powodowski²³, Wawrzyniec Jan Rudawski²⁴, Szymon Starowolski²⁵, Maciej Arcemberski²⁶, Marcin Frankowicz²⁷, Sebastian Piskorski²⁸, Klemens Herka²⁹ i Jan Pałaszowski³⁰. Przy innych osobach nie zaznaczył, że byli biskupami, np.: Tomasz Zaręba³¹, Jan Romka³², Nanker³³, Piotr Myszkowski³⁴ oraz Jerzy Kazimierz Ancuta³⁵.

Niektórych osób nie można zidentyfikować, np. „Stanisław z Krakowa Theolog żył około 1350”³⁶ – może to być np. wspomniany wyżej dominikanin. Podobnie F. A. Schmidt wymienia Fabiana Bierkowskiego (†1645)³⁷ – może to dominikanin Fabian Birkowski (†1636), który jest umieszczony w innym miejscu³⁸. Na obecnym etapie badań trudno także dokonać jednoznacznej identyfikacji Jana Jaknowicza (zm. 1668), który został określony jako jezuita³⁹.

Występują również powtórzenia. Dwukrotnie zamieścił Jana Leopolię⁴⁰, Bartłomieja Paprockiego⁴¹, Marcina Śmigleckiego⁴², Stanisława Warszawickiego⁴³ oraz Benedykta Zawadzkiego⁴⁴.

²⁰ Zob. F. A. Schmidt, *Dzieje Krolestwa...*, dz. cyt., s. 71.

²¹ Zob. F. A. Schmidt, *Dzieje Krolestwa...*, dz. cyt., s. 101.

²² Zob. F. A. Schmidt, *Dzieje Krolestwa...*, dz. cyt., s. 139.

²³ Zob. F. A. Schmidt, *Dzieje Krolestwa...*, dz. cyt., s. 159.

²⁴ Zob. F. A. Schmidt, *Dzieje Krolestwa...*, dz. cyt., s. 201.

²⁵ Zob. F. A. Schmidt, *Dzieje Krolestwa...*, dz. cyt., s. 201.

²⁶ Zob. F. A. Schmidt, *Dzieje Krolestwa...*, dz. cyt., s. 277.

²⁷ Zob. F. A. Schmidt, *Dzieje Krolestwa...*, dz. cyt., s. 279.

²⁸ Zob. F. A. Schmidt, *Dzieje Krolestwa...*, dz. cyt., s. 281.

²⁹ Zob. F. A. Schmidt, *Dzieje Krolestwa...*, dz. cyt., s. 281.

³⁰ Zob. F. A. Schmidt, *Dzieje Krolestwa...*, dz. cyt., s. 331.

³¹ Zob. F. A. Schmidt, *Dzieje Krolestwa...*, dz. cyt., s. 49.

³² Zob. F. A. Schmidt, *Dzieje Krolestwa...*, dz. cyt., s. 49.

³³ Zob. F. A. Schmidt, *Dzieje Krolestwa...*, dz. cyt., s. 53.

³⁴ Zob. F. A. Schmidt, *Dzieje Krolestwa...*, dz. cyt., s. 139.

³⁵ Zob. F. A. Schmidt, *Dzieje Krolestwa...*, dz. cyt., s. 277.

³⁶ Zob. F. A. Schmidt, *Dzieje Krolestwa...*, dz. cyt., s. 53.

³⁷ Zob. F. A. Schmidt, *Dzieje Krolestwa...*, dz. cyt., s. 185.

³⁸ Zob. F. A. Schmidt, *Dzieje Krolestwa...*, dz. cyt., s. 185.

³⁹ Zob. F. A. Schmidt, *Dzieje Krolestwa...*, dz. cyt., s. 199.

⁴⁰ Zob. F. A. Schmidt, *Dzieje Krolestwa...*, dz. cyt., s. 113, 137.

⁴¹ Zob. F. A. Schmidt, *Dzieje Krolestwa...*, dz. cyt., s. 113, 159.

⁴² Zob. F. A. Schmidt, *Dzieje Krolestwa...*, dz. cyt., s. 139, 159.

⁴³ Zob. F. A. Schmidt, *Dzieje Krolestwa...*, dz. cyt., s. 125, 159.

⁴⁴ Zob. F. A. Schmidt, *Dzieje Krolestwa...*, dz. cyt., s. 281, 369.

Wszystkich „uczonych i wsławionych” w omawianym dziele, nie licząc powtórzeń, umieszczono 383, z czego: 1. świeckich – 158 oraz 2. duchownych i zakonnych – 225 – w tym: a. biskupów 29, którzy nie byli zakonnikami, b. duchownych różnych wyznań 35 (oprócz duchownych katolickich także rabina, dwóch pastorów protestanckich, ministra braci polskich oraz duchownego katolickiego, który przeszedł na protestantyzm, oraz c. zakonników 161. Wśród osób świeckich dominują mężczyźni, a wśród uczonych kobiet F. A. Schmidt wymienił Rebeke, córkę rabina Mejera Tiktinera⁴⁵ i Franciszkę Urszulę Radziwiłłową⁴⁶.

Wśród zakonników znaczącą grupę stanowią jezuici – 98. Na drugim miejscu należy wymienić dominikanów – 25. Oprócz wyżej wymienionych w wykazie znajdują się (w porządku alfabetycznym): augustianie – 2, bazylianin – 1, benedyktyni – 3, bożogrobiec – 1, bracia mniejsi – 4, cystersi – 5 (w tym biskup), franciszkanie konwentualni – 4, kanonicy regularni (laterańscy) – 2, kartuz – 1, obserwanci-bernardyni – 5, paulini – 2, pijarzy – 5, teatyn – 1.

W czasach Bolesława Wstydlwego sprawującego władzę w latach 1227–1270 [s. 32–39] F. A. Schmidt z grona zakonników wymienił cystersa Wincentego Kadłubka (1150/1160–1223)⁴⁷ – wcześniej biskupa krakowskiego, autora *Kroniki polskiej* oraz trzech dominikanów: historyka i kanonistę bpa Marcina Strzempskiego (zm. 1279)⁴⁸, Czesława (1175/80–1242) i Jacka (1200–1257)⁴⁹ Odrowążów.

W późniejszym okresie, czyli w latach rządów Leszka II (1279–1289), Przemysława (1289–1296), Wacława (1300–1396), Władysława I Łokietka (1306–1333)⁵⁰ w zestawieniu występuje jedynie dominikański kaznodzieja i autor kazań Peregryn z Opola (ok. 1260–ok. 1333)⁵¹.

W czasach Kazimierza IV (1444–1492) Schmidt wymienił w gronie sławnych osób kartuza, określając go „Jakub z Klui Kartuz inaczej zwany Justerbuk † [zm.]

⁴⁵ Zob. F. A. Schmidt, *Dzieje Krolestwa...*, dz. cyt., s. 368.

⁴⁶ Zob. F. A. Schmidt, *Dzieje Krolestwa...*, dz. cyt., s. 331.

⁴⁷ Zob. B. Kürbis, *Mistrz Wincenty* (tzw. *Kadłubek*), [w:] *Kronika polska*, przeł. i oprac. B. Kürbis, wyd. 2, Wrocław 1996, s. III–CXXXII (Wstęp).

⁴⁸ Zob. E. H. Wyczawski, *Marcin Polak* (*Carsulanus, Cartulanus, z Oprawy, Scotus, Strempa, Strepori, Strepus, Strzemski, Strzempski*), [w:] *Słownik polskich teologów katolickich* [dalej: SPTK], t. 3, Warszawa 1982, s. 54–55.

⁴⁹ Zob. J. Wyrozumski, *Św. Jacek Odrowąż na tle swoich czasów*, „Zeszyty Naukowe UJ. Prawo Historia” 1989 z. 89, s. 43–52; A. Witkowska, *Jacek Odrowąż, Hiacynt* (ok. 1200–1257), [w:] EK, t. 7, Lublin 1997, k. 640–641.

⁵⁰ F. A. Schmidt, *Dzieje Krolestwa...*, dz. cyt., s. 46–49.

⁵¹ Zob. J. Wolny, *Peregryn z Opola*, [w:] PSB, t. 25, Wrocław 1980, s. 598–602; G. Gieraths, *Peregrinus op, Predigtschriřtsteller*, [w:] *Lexikon für Theologie und Kirche*, Bd. 8, Freiburg 1986, k. 270.

1465 albo 1472⁵². Najprawdopodobniej jest to Jakub z Paradyża (1381–1465) – autor około 150 traktatów teologicznych i kazań⁵³. Następnie wymienił cystersa Jakuba Polaka, określając go jako teologa żyjącego w 1400 roku⁵⁴ oraz niezidentyfikowanego franciszkanina Stanisława⁵⁵.

W latach panowania Aleksandra IV (1501–1506)⁵⁶ i Zygmunta I (1506–1547)⁵⁷ Schmidt nie uwzględnił żadnych uczonych z grona zakonników.

Kolejni uczeni i sławni zakonnicy pojawiają się – według F. A. Schmidta – w czasach Zygmunta Augusta (1548–1572)⁵⁸. Są to dwaj jezuici. Pierwszy – polemista, kaznodzieja, autor dzieł homiletycznych i teologicznych – Stanisław Grodzicki (1541–1613)⁵⁹, drugi to Kasper Sawicki (1552–1620)⁶⁰. Ostatniego z wymienionych wspomniany autor określił jako sławnego teologa toczącego spory z innowiercami i pisarza o pseudonimie Kasper Cichocki⁶¹. Do nich dołączył dominikanina Tomasza Szyczowskiego⁶².

W krótkim okresie panowania króla elekcyjnego Henryka Walezego (1573–1574)⁶³ omawiany autor wymienił jezuitę Stanisława Warszewickiego (ok. 1530–1591) – rektora akademii wileńskiej, legata papieskiego, tłumacza dzieł religijnych i hagiografa⁶⁴, a w czasach panowania Stefana Batorego (1575–1586)⁶⁵ kolejnego jezuitę – pisarza filozoficznego i logika oraz inicjatora nurtu meta-

⁵² Zob. F. A. Schmidt, *Dzieje Królestwa...*, dz. cyt., s. 85.

⁵³ Zob. J. Fijałek, *Mistrz Jakub z Paradyża i Uniwersytet Krakowski w okresie Soboru Bazylejskiego*, t. 1–2, Kraków 1900; S. Dobrzański, *Jakub z Paradyża*, [w:] SPTK, t. 2, Warszawa 1982, s. 109–119; A. Porębski, *Jakub z Paradyża. Poglądy i teksty*, Warszawa 1994; J. Stoś, *Mistrz Jakub z Paradyża i devotio moderna*, Warszawa 1997.

⁵⁴ Na obecnym etapie badań nie można dokonać identyfikacji osoby. Może to być opat jędrzejowski Jakub Odrowąż, pierwszy Polak na tym urzędzie, sprawujący tę funkcję w latach 1394–1405.

⁵⁵ Zob. F. A. Schmidt, *Dzieje Królestwa...*, dz. cyt., s. 87 (obok zapisu cyfra „2483” – zapewne błędna data śmierci).

⁵⁶ Zob. F. A. Schmidt, *Dzieje Królestwa...*, dz. cyt., s. 94–97.

⁵⁷ Zob. F. A. Schmidt, *Dzieje Królestwa...*, dz. cyt., s. 98–107.

⁵⁸ Zob. F. A. Schmidt, *Dzieje Królestwa...*, dz. cyt., s. 108–121.

⁵⁹ Wg F. A. Schmidta „Stanisław Grodzicki Zakonu S. J. żył około 1570. Teolog” (F. A. Schmidt, *Dzieje Królestwa...*, dz. cyt., s. 111).

⁶⁰ Zob. L. Grzebień, *Encyklopedia wiedzy...*, dz. cyt., s. 602.

⁶¹ Zob. F. A. Schmidt, *Dzieje Królestwa...*, dz. cyt., s. 113.

⁶² Zob. F. A. Schmidt, *Dzieje Królestwa...*, dz. cyt., s. 113. Na obecnym etapie badań nie można dokonać identyfikacji osoby.

⁶³ Zob. F. A. Schmidt, *Dzieje Królestwa...*, dz. cyt., s. 122–133.

⁶⁴ Por. S. Bednarski, *Stanisław Warszewicki*, Kraków 1939; L. Grzebień, *Encyklopedia wiedzy...*, dz. cyt., s. 725 (tam literatura).

⁶⁵ Zob. F. A. Schmidt, *Dzieje Królestwa...*, dz. cyt., s. 135–149.

fizyki neoscholastycznej w Polsce – Marcina Śmigleckiego, który „żył około r[oku] 1581”⁶⁶. Ponadto Schmidt wymienił Leopolitę, określając go jako teologa żyjącego w 1580 roku⁶⁷. Nie podał przy jego imieniu ani proveniencji zakonnej ani duchownej. Najprawdopodobniej chodzi o dominikańskiego kaznodzieję i teologa związanego z Akademią Krakowską o imieniu Łukasz, określanego niekiedy „Leopolitą” lub „Lwowczykiem”⁶⁸.

Znaczną grupę uczonych zakonników zestawiał Schmidt w okresie panowania Zygmunta III Wazy (1587–1632)⁶⁹. Wśród nich odnajdujemy jezuitów: spowiednika Zygmunta III, autora prac polemicznych i ascetycznych, kierownika szkół jezuickich i rektora Akademii Wileńskiej Fryderyka Bartscha (1552–1609)⁷⁰, mówcę i kaznodzieję patriotycznego, autora rozpraw polemicznych i ascetycznych Mateusza Bembusa (1567–1645)⁷¹, Jana Branta (1554–1602)⁷² – określanego jako „wierszopisa” i muzyka⁷³, dalej, teologa Stanisława Grodzickiego (1541–1613)⁷⁴, następnie autora dzieł ascetycznych i polemicznych Mikołaja Łęczyckiego (1574–1653)⁷⁵ i Marcina Łaskiego (zm. 1615)⁷⁶, Szymona Nikowskiego (ok. 1551–1591)⁷⁷ określonego przez Schmidta jako „Nicovius”⁷⁸, Justusa Rabusa (zm. 1612)⁷⁹, ka-

⁶⁶ F. A. Schmidt, *Dzieje Królestwa...*, dz. cyt., s. 139. Zob. J. J. Jadacki, *Sławni Wilnianie. Filozofowie*, Wilno 1994, s. 142–149; L. Grzebień, *Encyklopedia wiedzy...*, dz. cyt., s. 676–677 (tam literatura).

⁶⁷ Zob. F. A. Schmidt, *Dzieje Królestwa...*, dz. cyt., s. 137. Zapewne chodzi o polemicznego pisarza i filozofa M. Śmigleckiego (1563–1618), którego po raz drugi umieścił w latach panowania Zygmunta III.

⁶⁸ Por. J. M. Ossoliński, *Wiadomości historyczno-krytyczne do dziejów literatury polskiej o pisarzach polskich, także postronnych, którzy w Polsce albo o Polsce pisali, oraz o ich dziełach...*, dz. cyt., Kraków 1819, s. 126–127; F. Siarczyński, *Obraz wieku panowania Zygmunta III króla polskiego i szwedzkiego zawierający opis osób żyjących pod jego panowaniem, znamienitych przez swe czyny pokoju i wojny, cnoty lub występki, dzieła piśmienne, zasługi użyteczne i celne sztuki, porządkiem abecedą ułożony przez...*, dz. cyt., cz. 1, Lwów 1828, s. 270.

⁶⁹ Zob. F. A. Schmidt, *Dzieje Królestwa...*, dz. cyt., s. 150–181.

⁷⁰ Zob. L. Grzebień, *Encyklopedia wiedzy...*, dz. cyt., s. 30.

⁷¹ Zob. L. Grzebień, *Encyklopedia wiedzy...*, dz. cyt., s. 35.

⁷² Zob. L. Grzebień, *Encyklopedia wiedzy...*, dz. cyt., s. 66.

⁷³ Zob. F. A. Schmidt, *Dzieje Królestwa...*, dz. cyt., s. 153 (nazwisko: Brantus).

⁷⁴ Zob. K. Drzymała, *Ks. Stanisław Grodzicki*, Kraków 1973; L. Grzebień, *Encyklopedia wiedzy...*, dz. cyt., s. 197.

⁷⁵ Zob. M. Sopoćko, *O wychowaniu duchownem*, Wilno 1935; L. Grzebień, *Encyklopedia wiedzy...*, dz. cyt., s. 388 (tam literatura).

⁷⁶ W dostępnych opracowaniach dotyczących jezuitów osoba ta nie występuje.

⁷⁷ Zob. L. Grzebień, *Encyklopedia wiedzy...*, dz. cyt., s. 460.

⁷⁸ Zob. F. A. Schmidt, *Dzieje Królestwa...*, dz. cyt., s. 159.

⁷⁹ Według pomagał ks. Jakubowi Wujkowi w przekładzie Biblii. Zob. *Wiadomość o najstarszym może Psalterzu Polskim [...]*, [w:] *Rocznik Towarzystwa Naukowego*, t. 12, Kraków 1827, s. 54.

znodzieję Mikołaja Rakowskiego (1564/65–1618)⁸⁰, Piotra Skargę (1536–1612)⁸¹ – pisarza teologicznego hagiografa, „kaznodzieję i teologa zawołanego”⁸², Jędrzeja Rudominy’ego (ok. 1595–1632)⁸³ – misjonarza zmarłego w Chinach i tłumacza, dalej, powtórnie teologa Marcina Śmigleckiego (1563–1618)⁸⁴, następnie – także powtórnie – Stanisława Warszewickiego⁸⁵, tłumacza Pisma Świętego Jakuba Wujka (1541–1597)⁸⁶ i Szymona Wysockiego (ok. 1546–1622)⁸⁷, którego określił jako tłumacza ksiąg pobożnych⁸⁸.

Oprócz wyżej wymienionych jezuitów w wykazie pojawiło się trzech dominikanów: Szymon Birkowski, teolog i kaznodzieja Seweryn Lubomliusz – czyli Lubomlczyk (1532–1612)⁸⁹ oraz teolog i pisarz ascetyczny Mikołaj z Mościsk (1559–1632)⁹⁰.

Kolejna, licząca 15 osób grupa zakonników reprezentujących Zakon Dominikanów (5 osób) oraz Towarzystwo Jezusowe (10 uczonych), pojawia się w czasach Władysława IV (1632–1648)⁹¹. Są to dominikanie: Abraham Bzowski (1567–1637)⁹² – „pisarz niespracowany, po Baroniuszu roczne dzieje pisał † [zm.] 1537”⁹³, następnie Kamil Jasiński (1573–1649), Piotr Kamiński (†1642), Rajmund Mądrawic (zm. 1641) oraz historyk i heraldyk Szymon Okolski (1580–1653).

Jak zaznaczono wyżej, znacznie większa jest grupa uczonych wywodzących się ze wspólnoty jezuickiej. Są to określani jako teologowie: autor pism ascetycznych Wawrzyniec Bartiliusz (1569–1635)⁹⁴, przy którym autor nie podał przynależności

Por. H. Witte, *Diarium biographicum, in quo scriptores seculi post natum Christum XVIII praecipui*, Gedanii 1688 (pod datą 1 IV 1612).

⁸⁰ Zob. L. Grzebień, *Encyklopedia wiedzy...*, dz. cyt., s. 561.

⁸¹ Zob. J. Tazbir, *Piotr Skarga, szermierz kontrreformacji*, Warszawa 1978; L. Grzebień, *Encyklopedia wiedzy...*, dz. cyt., s. 619 (tam literatura).

⁸² F. A. Schmidt, *Dzieje Królestwa...*, dz. cyt., s. 159.

⁸³ Zob. L. Grzebień, *Encyklopedia wiedzy...*, dz. cyt., s. 583–584.

⁸⁴ Zob. J. J. Jadacki, *Sławni Wilnianie. Filozofowie*, Wilno 1994, s. 142–149; L. Grzebień, *Encyklopedia wiedzy...*, dz. cyt., s. 676 (tam literatura).

⁸⁵ Zob. przypis 64.

⁸⁶ Zob. L. Grzebień, *Encyklopedia wiedzy...*, dz. cyt., s. 765.

⁸⁷ Zob. L. Grzebień, *Encyklopedia wiedzy...*, dz. cyt., s. 774.

⁸⁸ Por. F. A. Schmidt, *Dzieje Królestwa...*, dz. cyt., s. 159.

⁸⁹ Zob. K. Kanuś, *Lubomlczyk Seweryn OP*, [w:] EK, t. 11, Lublin 2006, kol. 75–76.

⁹⁰ Zob. A. F. Dziuba, *Mikołaj z Mościsk. Teolog moralista XVII wieku*, Warszawa 1985.

⁹¹ Zob. F. A. Schmidt, *Dzieje Królestwa...*, dz. cyt., s. 182–195.

⁹² Zob. M. Dynowska, *Bzowski Stanisław*, [w:] PSB, t. 3, Kraków 1937, s. 186–188.

⁹³ F. A. Schmidt, *Dzieje Królestwa...*, dz. cyt., s. 185 (błędna data śmierci, powinno być 1637).

⁹⁴ Zob. L. Grzebień, *Encyklopedia wiedzy...*, dz. cyt., s. 28.

zakonnej⁹⁵, pisarz i kaznodzieja Jakub Olszewski (ok. 1585–1634)⁹⁶, kaznodzieja i znawca chronologii Wawrzyniec Susliga (ok. 1580–1641)⁹⁷. Obok nich występują w omawianym tekście architekt i tłumacz Jan Chomentowski [Chomętowski] (1594–1617)⁹⁸ – podany bez przynależności zakonnej⁹⁹, Grzegorz Knapius¹⁰⁰ (1564–1639)¹⁰¹, którego Schmidt określił jako „słownika naywyborniejszego Polskiego, Łacińskiego i Greckiego Autor”¹⁰², kaznodzieja i pisarz Adam Makowski (1575–1657)¹⁰³, „krasomówca” Jan Rywocki (ok. 1600–1666)¹⁰⁴, kaznodzieja nadworny Władysława IV, „wierszopis łaciński po starożytnych nayznakomitszy w lirykach”¹⁰⁵ Maciej Kazimierz Sarbiewski (1595–1640)¹⁰⁶, polemista, hagiograf i historyk Fryderyk Szembek (1575–1644)¹⁰⁷ oraz publicysta i retor Szymon Ugniewski (ok. 1582–1648)¹⁰⁸.

W latach panowania Jana Kazimierza (1632–1672)¹⁰⁹ Schmidt wymienił kolejną grupę uczonych zakonników – przedstawicieli wspólnoty benedyktynów, kantoników laterańskich, jezuitów i pijarów. Oczywiście, najliczniejszą – bo liczącą 17 osób grupę stanowią jezuiti. Jako pierwszy został wymieniony znany z wielu publikacji o tematyce ascetycznej Kasper Drużbicki (1590–1662)¹¹⁰, autor publikacji

⁹⁵ Zob. F. A. Schmidt, *Dzieje Królestwa...*, dz. cyt., s. 185.

⁹⁶ Zob. L. Grzebień, *Encyklopedia wiedzy...*, dz. cyt., s. 474.

⁹⁷ Zob. L. Grzebień, *Encyklopedia wiedzy...*, dz. cyt., s. 654. F. A. Schmidt (*Dzieje Królestwa...*, dz. cyt., s. 189) podał jako datę śmierci rok 1640.

⁹⁸ Zob. L. Grzebień, *Encyklopedia wiedzy...*, dz. cyt., s. 93.

⁹⁹ Zob. F. A. Schmidt, *Dzieje Królestwa...*, dz. cyt., s. 185.

¹⁰⁰ Określony przez F. A. Schmidta (*Dzieje Królestwa...*, s. 185) jako „Knapski”; podał także jako datę śmierci rok 1638.

¹⁰¹ Zob. J. Puzynina, *Thesaurus Grzegorza Knapiusa, siedemnastowieczny warsztat pracy nad językiem polskim*, Wrocław 1961; L. Grzebień, *Encyklopedia wiedzy...*, dz. cyt., s. 285.

¹⁰² F. A. Schmidt, *Dzieje Królestwa...*, dz. cyt., s. 185.

¹⁰³ Zob. L. Grzebień, *Encyklopedia wiedzy...*, dz. cyt., s. 401.

¹⁰⁴ Zob. L. Grzebień, *Encyklopedia wiedzy...*, dz. cyt., s. 591.

¹⁰⁵ F. A. Schmidt, *Dzieje Królestwa...*, dz. cyt., s. 189.

¹⁰⁶ Zob. T. Kaczorowska, *Maciej Kazimierz Sarbiewski SJ na Mazowszu*, Ciechanów 2005; L. Grzebień, *Encyklopedia wiedzy...*, dz. cyt., s. 600–601.

¹⁰⁷ Zob. L. Grzebień, *Encyklopedia wiedzy...*, dz. cyt., s. 660. F. A. Schmidt (*Dzieje Królestwa...*, dz. cyt., s. 189) podał jako datę śmierci rok 1647.

¹⁰⁸ Zob. L. Grzebień, *Encyklopedia wiedzy...*, dz. cyt., s. 708. F. A. Schmidt (*Dzieje Królestwa...*, dz. cyt., s. 189) podał jako datę śmierci rok 1647; podobnie E. Marylski (*Wspomnienie zgonu zasłużonych w narodzie Polaków*, Warszawa 1829, s. 218).

¹⁰⁹ Zob. F. A. Schmidt, *Dzieje Królestwa...*, dz. cyt., s. 196–235.

¹¹⁰ Zob. L. Grzebień, *Encyklopedia wiedzy...*, dz. cyt., s. 133. F. A. Schmidt (*Dzieje Królestwa...*, dz. cyt., s. 199) jako datę śmierci podał rok 1660.

ascetycznych Marcin Hincza (1592–1668)¹¹¹, Jan Jaknowicz (zm. 1668)¹¹², historyk Stanisław Kosiński (ok. 1587–1657)¹¹³, Wojciech Kwiatkowski (1634–1676)¹¹⁴, wykładowca teologii i pisarz Marcin Olszewski (1608–1667)¹¹⁵, teoretyk wymowy i pisarz oraz autor panegiryków Bartłomiej Paprocki (1589–1650)¹¹⁶, Łukasz Paprocki (ok. 1607–1657)¹¹⁷, „krasomówca i wierszopis”¹¹⁸ Seweryn Karwat Wokiciewicz (1605–1664)¹¹⁹, autor rozpraw polemicznych, historyk, genealog i heraldyk Albert Wijuk Kojałowicz (1607–1677)¹²⁰, autor kazań i utworów panegirycznych Kazimierz Wijuk Kojałowicz (1617–1674)¹²¹, Jan Kwiatkiewicz (1629–1703)¹²² – przez Schmita określony jako ten, który „dzieie kościelne od W. x. Skargi pisane do czasów swoich przeciągnął”¹²³, kaznodzieja Aleksander Lorencowicz (1605–1675)¹²⁴, rektor Akademii Wileńskiej Michał Mazowiecki (1618–1684)¹²⁵, autor panegiryków i scenariuszy przedstawień szkolnych Jędrzej Młodzianowski (1627–1686)¹²⁶, filozof i teolog oraz pisarz ascetyczny Tomasz Młodzianowski (1622–1686)¹²⁷ i Andrzej Zieniewicz (1608–1687)¹²⁸.

Obok jezuitów F. A. Schmidt wymienił kanonika laterańskiego (nie podając proveniencji zakonnej), znanego m.in. z opracowania życiorysu bł. Bogu-

¹¹¹ Zob. L. Grzebień, *Encyklopedia wiedzy...*, dz. cyt., s. 215. F. A. Schmidt, *Dzieje Krolestwa...*, dz. cyt., s. 199) jako datę śmierci podał rok 1665.

¹¹² Na obecnym etapie badań nie można dokonać identyfikacji tej osoby.

¹¹³ Zob. L. Grzebień, *Encyklopedia wiedzy...*, dz. cyt., s. 307.

¹¹⁴ Zob. L. Grzebień, *Encyklopedia wiedzy...*, dz. cyt., s. 351–352.

¹¹⁵ Zob. L. Grzebień, *Encyklopedia wiedzy...*, dz. cyt., s. 474.

¹¹⁶ Zob. L. Grzebień, *Encyklopedia wiedzy...*, dz. cyt., s. 490.

¹¹⁷ Zob. L. Grzebień, *Encyklopedia wiedzy...*, dz. cyt., s. 491.

¹¹⁸ F. A. Schmidt, *Dzieje Krolestwa...*, dz. cyt., s. 201.

¹¹⁹ Zob. L. Grzebień, *Encyklopedia wiedzy...*, dz. cyt., s. 270. Wg F. A. Schmidta (*Dzieje Krolestwa...*, dz. cyt., s. 201) zmarł w roku 1658; podobnie H. Juszyński (*Dykcyonarz poetów polskich*, t. 1, Kraków 1820, s. 166) oraz K. Estreicher (*Bibliografia polska*, Kraków 1903, t. 19, s. 161), który podaje rok urodzenia 1612.

¹²⁰ Zob. L. Grzebień, *Encyklopedia wiedzy...*, dz. cyt., s. 291.

¹²¹ Zob. L. Grzebień, *Encyklopedia wiedzy...*, dz. cyt., s. 290–291.

¹²² Zob. L. Grzebień, *Encyklopedia wiedzy...*, dz. cyt., s. 351.

¹²³ F. A. Schmidt, *Dzieje Krolestwa...*, dz. cyt., s. 369.

¹²⁴ Zob. L. Grzebień, *Encyklopedia wiedzy...*, dz. cyt., s. 371.

¹²⁵ Zob. L. Grzebień, *Encyklopedia wiedzy...*, dz. cyt., s. 413.

¹²⁶ Zob. L. Grzebień, *Encyklopedia wiedzy...*, dz. cyt., s. 431.

¹²⁷ Zob. F. Greniuk, *Tomasz Młodzianowski, teolog moralista*, Lublin 1974; L. Grzebień, *Encyklopedia wiedzy...*, dz. cyt., s. 432.

¹²⁸ Zob. L. Grzebień, *Encyklopedia wiedzy...*, dz. cyt., s. 792.

miła¹²⁹ – Szczepana Damalewicz (zm. 1673)¹³⁰, bożogrobca¹³¹ historyka Samuela Nakielskiego (1584–1652)¹³² – autora publikacji o dziejach bożogrobców¹³³, benedyktyna Stanisława Szczygielskiego (1616–1687)¹³⁴ – m.in. autora historii opactwa benedyktyńskiego w Tyńcu¹³⁵ oraz pijara Benedykta Zawadzkiego (1652–1705)¹³⁶. Ostatni z wymienionych był znanym kaznodzieją i założycielem pierwszej polskiej drukarni w Warszawie¹³⁷.

Czteroletni okres panowania Michała Wiśniowieckiego (1669–1673)¹³⁸ „wslawił się” kolejnymi jezuickimi uczonymi. Autor omawianego opracowania wymieniał pisarza i polemistę religijnego Mikołaja Cichowskiego (1598–1669)¹³⁹, Daniela Pawłoskiego (1627–1673)¹⁴⁰ oraz autora panegiryków Łukasza Stanisława Załuskiego (1604–1673)¹⁴¹.

W latach panowania Jana Sobieskiego (1674–1696)¹⁴², obejmujących łącznie 22 lata, Schmidt wymieniał jedynie teatyna¹⁴³ „Hieronima Clodinius a vel Clodinio vel [Augusta] Kłodzińskiego” (zm. 1670) – autora tekstów mariologicznych, ale

¹²⁹ *Historia Świętobliwego Życia Błogosławionego Bogumiła niegdyś arcybiskupa Gnieźnieńskiego, a potem przez lat dwanaście w Pustyni Dobrowskiej w dziedzictwie własnym pobożnego Eremity. Którego drogi ciała Depozyt wielkimi cudami y łaskami słynący, w kollegiacie Unieiwskiej złożony iest [...]* (Kalisz 1748).

¹³⁰ Zob. A. A. Chodyński, *Stefan Damalewicz. Historyk, przełożony kanoników lateraneńskich w Kaliszu*, Poznań 1872.

¹³¹ F. A. Schmidt (*Dzieje Królestwa...*, dz. cyt., s. 199) określił go jako kanonika regularnego.

¹³² Zob. H. E. Wyczawski, *Nakielski Andrzej (Samuel)*, [w:] PSB, t. 22, Wrocław 1977, s. 468–469.

¹³³ *De sacra antiquitate et statu ordinis [...] custodum [...] Sepulchri Domini Hierosolymitani* (Cracoviae 1625) oraz *Miechovia: sive promptuarium antiquitatum monasterii Miechoviensis [...]* (Cracoviae 1634).

¹³⁴ Zob. I. M. Dacka, „Korona Polska” Kacpra Niesieckiego pomnik staropolskiego piśmiennictwa heraldycznego, Warszawa 2004, s. 74 (tam literatura).

¹³⁵ *Tinecia sev Historia Monasterii Tinicensis. Ordinis S. Benedicti Primariae inter Polonica Caenobia venerationis* (Cracoviae 1668).

¹³⁶ F. A. Schmidt sylwetkę Benedykta Zawadzkiego zamieścił dwukrotnie – zob. *Dzieje Królestwa...*, dz. cyt., s. 281 (jako datę śmierci podał rok 1706) i s. 368.

¹³⁷ Zob. S. Orgelbranda *encyklopedia powszechna z ilustracjami i mapami*, t. 16, Warszawa 1904, s. 56.

¹³⁸ Zob. F. A. Schmidt, *Dzieje Królestwa...*, dz. cyt., s. 236–249.

¹³⁹ Zob. S. Bednarski, *Cichowski (Cichovius) Mikołaj*, [w:] PSB, t. 4, Kraków 1938, s. 29; L. Grzebień, *Encyklopedia wiedzy...*, dz. cyt., s. 99.

¹⁴⁰ Zob. L. Grzebień, *Encyklopedia wiedzy...*, dz. cyt., s. 495.

¹⁴¹ Zob. L. Grzebień, *Encyklopedia wiedzy...*, dz. cyt., s. 780.

¹⁴² Zob. F. A. Schmidt, *Dzieje Królestwa...*, dz. cyt., s. 250–273.

¹⁴³ F. A. Schmidt (*Dzieje Królestwa...*, dz. cyt., s. 253) nie uwzględnił jego proveniencji zakonnej.

nie podał jego przynależności zakonnej. Obfite w uczonych z kręgów zakonnych były czasy panowania Fryderyka Augusta II (1697–1733)¹⁴⁴, obejmujące 36 lat. Schmidt wymienił 29 zakonników. Byli to jezuici: rektor Akademii Wileńskiej, pedagog i kaznodzieja Tobiasz Arent (1646–1724)¹⁴⁵, architekt, autor podręczników do historii oraz modlitewników Jan Drews (1646–1710)¹⁴⁶, pisarz polemista Jerzy Gengell (1657–1727)¹⁴⁷, Ignacy Głowacki (1667–1729)¹⁴⁸, autor poematu opisującego poselstwo Stanisława Chomętowskiego do Turcji pt. *Poselstwo wielkie... Stanisława Chomętowskiego* (Lwów 1732) Franciszek Gościecki (1668–1729)¹⁴⁹, pisarz polemiczny Godfryd Tadeusz Hannenberg (1680–1729)¹⁵⁰, wydawca źródeł Jan Kazimierz Kuszewicz (1647–1721)¹⁵¹, następnie filozof, teolog, kanonista i retor Krzysztof Łosiewski (1649–1712)¹⁵², autor dzieł teologicznych i ascetycznych Maciej Miłunski (1646–1719)¹⁵³, autor książek ascetycznych Świętosław Zygmunt Niwicki (1640–1702)¹⁵⁴, autor zbiorów kazań i publikacji ascetycznych Stefan Poniński (1657–1733)¹⁵⁵, autor kazań pogrzebowych Franciszek Poniński (1661–1714)¹⁵⁶, autor anonimowych panegiryków Łukasz Stanisław Słowicki (1654–1717)¹⁵⁷ i kaznodzieja Antoni Szyrma (1660–1734)¹⁵⁸.

¹⁴⁴ F. A. Schmidt, *Dzieje Królestwa...*, dz. cyt., s. 274–323.

¹⁴⁵ Zob. L. Grzebień, *Encyklopedia wiedzy...*, dz. cyt., s. 17–18.

¹⁴⁶ Zob. L. Grzebień, *Encyklopedia wiedzy...*, dz. cyt., s. 131.

¹⁴⁷ Zob. L. Grzebień, *Encyklopedia wiedzy...*, dz. cyt., s. 178 (tam literatura). F. A. Schmidt (*Dzieje Królestwa...*, dz. cyt., s. 279) podał błędną datę śmierci – rok 1728.

¹⁴⁸ Zob. L. Grzebień, *Encyklopedia wiedzy...*, dz. cyt., s. 184; F. A. Schmidt (*Dzieje Królestwa...*, dz. cyt., s. 279) podał błędną datę śmierci 1728 r.

¹⁴⁹ Zob. L. Grzebień, *Encyklopedia wiedzy...*, dz. cyt., s. 190; F. A. Schmidt (*Dzieje Królestwa...*, dz. cyt., s. 279) podał błędną datę śmierci – rok 1727.

¹⁵⁰ Zob. L. Grzebień, *Encyklopedia wiedzy...*, dz. cyt., s. 209.

¹⁵¹ Zob. L. Grzebień, *Encyklopedia wiedzy...*, dz. cyt., s. 349. F. A. Schmidt (*Dzieje Królestwa...*, dz. cyt., s. 281) jako datę śmierci podał rok 1719.

¹⁵² Zob. L. Grzebień, *Encyklopedia wiedzy...*, dz. cyt., s. 390 (tam literatura). F. A. Schmidt (*Dzieje Królestwa...*, dz. cyt., s. 281) jako datę śmierci podał rok 1711.

¹⁵³ Zob. L. Grzebień, *Encyklopedia wiedzy...*, dz. cyt., s. 425. F. A. Schmidt (*Dzieje Królestwa...*, dz. cyt., s. 281) jako datę śmierci podał rok 1720.

¹⁵⁴ Zob. L. Grzebień, *Encyklopedia wiedzy...*, dz. cyt., s. 460. F. A. Schmidt (*Dzieje Królestwa...*, dz. cyt., s. 281) jako datę śmierci podał rok 1700.

¹⁵⁵ Zob. L. Grzebień, *Encyklopedia wiedzy...*, dz. cyt., s. 529.

¹⁵⁶ Zob. L. Grzebień, *Encyklopedia wiedzy...*, dz. cyt., s. 529.

¹⁵⁷ Zob. L. Grzebień, *Encyklopedia wiedzy...*, dz. cyt., s. 624. F. A. Schmidt (*Dzieje Królestwa...*, dz. cyt., s. 281) jako datę śmierci podał rok 1722.

¹⁵⁸ Zob. L. Grzebień, *Encyklopedia wiedzy...*, dz. cyt., s. 672 (tam literatura).

Z grona uczonych dominikanów Schmidt wymienił: tłumacza Jana Alana Bardzińskiego (1657–1706)¹⁵⁹, autor traktatów teologicznych i hagiograficznych Dominika Frydrychowicza (1647–1718)¹⁶⁰, późniejszego biskupa bawockiego Jana Damasceńskiego Mikołaja Lubienieckiego (ok. 1651–1714)¹⁶¹ oraz Tomasza Szulca. Z pozostałych wspólnot zakonnych Schmidt wyróżnił benedyktynów: Benedykta Buchowskiego (zm. 1720)¹⁶² i tłumacza oraz poetę Jędrzeja Wincentego Ustrzyckiego (zm. 1710)¹⁶³, dalej, cystersa, którego mylnie zaliczył do benedyktynów i podał błędną datę śmierci (1708), Bernarda Bogdanowicza (1640–1722) – autora rozpraw z zakresu dogmatyki i ascetyki¹⁶⁴, a także pozostałych cystersów: Malachiasza Marcina Kramskiego (†1730)¹⁶⁵, pisarza ascetycznego Antoniego Jędrzeja Krzesimowskiego (†1706)¹⁶⁶ – przy którym nie uwzględnił proveniencji zakonnej i Feliksa Symplicjusza Łackiego (†1700)¹⁶⁷. W dalszej części publikacji autor wymienił kanonika regularnego Akwilina Michała Gorczyńskiego (1656–1713)¹⁶⁸, augustiańskiego teologa Wawrzyńca Czepańskiego (ok. 1659–1724)¹⁶⁹, zajmującego się poezją i propagowaniem kultu Matki Bożej paulina Dionizego Chełstowskiego

¹⁵⁹ L. Łukaszewicz, *Rys dziejów piśmiennictwa polskiego*, Kraków 1838, s. 45; J. M. Ossoliński, *Wiadomości historyczno-krytyczne...*, dz. cyt., s. 193–200.

¹⁶⁰ Zob. R. Świętochowski, *Frydrychowicz Dominik*, [w:] PSB, t. 7, Kraków–Wrocław 1948–1958, s. 173; W. Murawiec, *Frydrychowicz Dominik*, [w:] SPTK, t. 1, red. H. E. Wyczawski, Warszawa 1981, s. 491–492. Wg F. A. Schmidta (*Dzieje Królestwa...*, dz. cyt., s. 279) zmarł w roku 1716.

¹⁶¹ P. Nitecki, *Biskupi Kościoła w Polsce. Słownik biograficzny*, Warszawa 1992, s. 126 (tam literatura). Wg F. A. Schmidta (*Dzieje Królestwa...*, dz. cyt., s. 281) zmarł w roku 1716; bez proveniencji zakonnej.

¹⁶² Może pomyłka F. A. Schmidta (*Dzieje Królestwa...*, dz. cyt., s. 277); w pocz. XVIII wieku żył poeta benedyktyn Piotr (zak. Benigny) Buchowski (zm. 1742) – zob. P. Szczaniecki, *Buchowski Piotr*, [w:] EK, t. 2, Lublin 1977, kol. 1149.

¹⁶³ L. Łukaszewicz, *Rys dziejów piśmiennictwa...*, dz. cyt., s. 45. Wg F. A. Schmidta (*Dzieje Królestwa...*, dz. cyt., s. 281) zmarł w roku 1720. F. A. Schmidt nie podał proveniencji zakonnej.

¹⁶⁴ J. Ostrowski, *Bogdanowicz Bernard*, [w:] PSB, t. 2, Kraków 1936, s. 189 (tam literatura).

¹⁶⁵ Zob. J. Popławski, *Kramski Malachiasz*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, t. 9, Lublin 2002, kol. 1197–1198; A. Ciesielski, *Dziedzictwo cystersów. Prace wybrane*, Kraków 2013, s. 113–121. Wg Schmidta (s. 281) zmarł w 1730 roku, a wg K. Estreichera (*Bibliografia polska*, t. 9, s. 217) w roku 1780.

¹⁶⁶ Zob. A. Ciesielski, *Dziedzictwo cystersów...*, dz. cyt., s. 95–112.

¹⁶⁷ Por. K. Górski, *Rola kulturalna klasztorów na Pomorzu, „Studia Pelplińskie”* 1985, s. 72–73; Wg F. A. Schmidta (*Dzieje Królestwa...*, dz. cyt., s. 281): Lacki.

¹⁶⁸ Zob. M. Madej, *Gorczyński Akwilin Michał*, [w:] EK, t. 5, kol. 1299. F. A. Schmidt (*Dzieje Królestwa...*, dz. cyt., s. 279) podał jako datę śmierci rok 1710.

¹⁶⁹ Zob. M. Daniluk, *Czepański Jan Wawrzyniec*, [w:] EK, t. 3, kol. 833; E. Ozorowski, *Czepański Wawrzyniec Jan*, [w:] SPTK, t. 1, s. 349–350.

(1670–1719)¹⁷⁰, franciszkanów konwentualnych: historyka zakonnego Kazimierza Jana Biernackiego (1629–1725)¹⁷¹ i Ludwika Elbinga (1670–1727)¹⁷², a także dwóch pijarów: pisarza i pedagoga Jana Damasceńskiego Kalińskiego (1664–1726)¹⁷³ oraz powtórnie Benedykta Zawadzkiego¹⁷⁴.

Ostatnim królem polskim, którego w swym opracowaniu wymienił Schmidt, był Fryderyk August III (1733–1763)¹⁷⁵. W latach jego panowania, na przestrzeni 30 lat, wspomniany autor odnotował kilkunastu uczonych zakonników. Wśród nich byli jezuici: teolog Aleksander Bakanowski (1682–1755)¹⁷⁶, wykładowca retoryki Józef Boreyko (1729–1765)¹⁷⁷, wszechstronnie wykształcony Marcin Bystrzycki (1692–1754)¹⁷⁸, autor kazań Jan Ciecierski (1721–1760)¹⁷⁹, historyk i heraldyk Stanisław Czapliński (1708–1760)¹⁸⁰, mówca i autor panegiryków Fabian Dochtorowicz (1694–1766)¹⁸¹, filozof i teolog oraz pisarz Piotr Drews (1646–1710)¹⁸², Jan Grobel (1710–1762)¹⁸³, pedagog Faustyn Grodzicki (1710 – po 1773)¹⁸⁴, autor panegiryków Rafał Hempel (1718–1758)¹⁸⁵, autor kazań i tłumacz

¹⁷⁰ Zob. J. Zbudniewek, *Chelstowski Dionizy Andrzej*, [w:] SPTK, t. 1, Warszawa 1981, s. 299–301.

¹⁷¹ K. Rosenbaiger, *Biernacki Kazimierz*, [w:] PSB, t. 2, Kraków 1936, s. 81; A. Zwiercan, *Biernacki Jan*, [w:] EK, t. 2, kol. 545; W. Murawiec, *Biernacki Kazimierz Jan h. Pomian*, [w:] SPTK, t. 1, s. 145; W. Murawiec, *Biernacki Kazimierz Jan h. Pomian*, [w:] *Słownik polskich pisarzy franciszkańskich (bernardyni i franciszkanie śląscy, franciszkanie konwentualni, klaryski oraz Zgromadzenie III reguły)*, red. H. E. Wyczawski, Warszawa 1981, s. 54–55.

¹⁷² Zob. A. Kubit, *Elbing Ludwik (1670–1737)*, [w:] PSB, t. 6, Kraków 1948, s. 223 (zm. 1737); A. Litwornia, *Zapomniany vasarysta staropolski o. Ludwik Elbing (1670–1727) OFM*, [w:] *Artes atque humaniora. Studia Stanisłao Mossakowski sexagenario dicata*, red. A. Rottermund i inni, Warszawa 1998, s. 299–309.

¹⁷³ Zob. J. Koziej, *Kaliński Jan Damascen (1664–1726)*, [w:] EK, t. 8, Lublin 2000, kol. 391–392. F. A. Schmidt (*Dzieje Krolestwa...*, dz. cyt., s. 281) jako datę śmierci podał rok 1730.

¹⁷⁴ Zob. przypis 136.

¹⁷⁵ F. A. Schmidt, *Dzieje Krolestwa...*, dz. cyt., s. 324–368.

¹⁷⁶ Zob. L. Grzebień, *Encyklopedia wiedzy...*, dz. cyt., s. 24.

¹⁷⁷ Zob. L. Grzebień, *Encyklopedia wiedzy...*, dz. cyt., s. 57.

¹⁷⁸ Zob. L. Grzebień, *Encyklopedia wiedzy...*, dz. cyt., s. 82.

¹⁷⁹ Zob. L. Grzebień, *Encyklopedia wiedzy...*, dz. cyt., s. 99. F. A. Schmidt (*Dzieje Krolestwa...*, dz. cyt., s. 327) jako datę śmierci podał rok 1660.

¹⁸⁰ Zob. L. Grzebień, *Encyklopedia wiedzy...*, dz. cyt., s. 106.

¹⁸¹ Zob. L. Grzebień, *Encyklopedia wiedzy...*, dz. cyt., s. 126 (tam bibliografia)

¹⁸² Zob. L. Grzebień, *Encyklopedia wiedzy...*, dz. cyt., s. 131. F. A. Schmidt (*Dzieje Krolestwa...*, dz. cyt., s. 327) jako datę śmierci podał rok 1740.

¹⁸³ Zob. L. Grzebień, *Encyklopedia wiedzy...*, dz. cyt., s. 195. Wg F. A. Schmidta (*Dzieje Krolestwa...*, dz. cyt., s. 329): Grobel.

¹⁸⁴ Zob. L. Grzebień, *Encyklopedia wiedzy...*, dz. cyt., s. 197.

¹⁸⁵ Zob. L. Grzebień, *Encyklopedia wiedzy...*, dz. cyt., s. 212.

Michał Juniewicz (1709–1760)¹⁸⁶, autor kazań i katechizmów Franciszek Michał Koczorowski (1687–1743)¹⁸⁷, wybitny kaznodzieja, poeta i tłumacz Michał Kiełpsz (1718–1765)¹⁸⁸, Tadeusz Jan Krusiński (1675–1757)¹⁸⁹, tłumacz i pisarz teologiczny Piotr Kwiatkowski (1664–1747)¹⁹⁰, autor kazań i tłumacz Ignacy Karol Łażniewski (1707–1760)¹⁹¹, misjonarz obozowy i autor kazań Jan Legucki (1673–1752)¹⁹², wykładowca retoryki, pisarz i poeta Bartłomiej Luder (1679–1747)¹⁹³, pisarz i filozof Adam Malczewski (1680–1754)¹⁹⁴, pisarz i poeta Franciszek Maniecki (1676–1747)¹⁹⁵, tłumacz Antoni Mekoni (1684–1744)¹⁹⁶, pisarz religijny Adrian Miaskowski (1657–1737)¹⁹⁷, Antoni Misztol (1685–1740)¹⁹⁸, historyk, autor panegiryków i kazań Adam Ignacy Naramowski (1686–1736)¹⁹⁹, heraldyk Kacper Niesiecki (1682–1744)²⁰⁰, autor religijny Andrzej Jerzy Peżarski (1685–1744)²⁰¹, historyk, polemista i pisarz Jan Poszakowski (1684–1757)²⁰², tłumacz Stefan (Szczepan) Puzyna (1667–1738)²⁰³, autor dramatów szkolnych, kazań i poezji Dominik Rudnicki (1676–1739)²⁰⁴, filozof Jędrzej Rudzki (1713–1766)²⁰⁵,

¹⁸⁶ Zob. L. Grzebień, *Encyklopedia wiedzy...*, dz. cyt., s. 255.

¹⁸⁷ Zob. L. Grzebień, *Encyklopedia wiedzy...*, dz. cyt., s. 289.

¹⁸⁸ Zob. L. Grzebień, *Encyklopedia wiedzy...*, dz. cyt., s. 278.

¹⁸⁹ Zob. L. Grzebień, *Encyklopedia wiedzy...*, dz. cyt., s. 335. Wg F. A. Schmidta (*Dzieje Królestwa...*, dz. cyt., s. 329): Judas Krusiński.

¹⁹⁰ Zob. L. Grzebień, *Encyklopedia wiedzy...*, dz. cyt., s. 351.

¹⁹¹ Zob. L. Grzebień, *Encyklopedia wiedzy...*, dz. cyt., s. 386.

¹⁹² Zob. L. Grzebień, *Encyklopedia wiedzy...*, dz. cyt., s. 358.

¹⁹³ Zob. L. Grzebień, *Encyklopedia wiedzy...*, dz. cyt., s. 377 (tam literatura).

¹⁹⁴ Zob. L. Grzebień, *Encyklopedia wiedzy...*, dz. cyt., s. 402.

¹⁹⁵ Zob. L. Grzebień, *Encyklopedia wiedzy...*, dz. cyt., s. 405. F. A. Schmidt (*Dzieje Królestwa...*, dz. cyt., s. 331) jako datę śmierci podał rok 1749.

¹⁹⁶ Zob. L. Grzebień, *Encyklopedia wiedzy...*, dz. cyt., s. 414. F. A. Schmidt (*Dzieje Królestwa...*, dz. cyt., s. 331) jako datę śmierci podał rok 1745.

¹⁹⁷ Zob. L. Grzebień, *Encyklopedia wiedzy...*, dz. cyt., s. 418.

¹⁹⁸ Zob. L. Grzebień, *Encyklopedia wiedzy...*, dz. cyt., s. 430. Wg F. A. Schmidta (*Dzieje Królestwa...*, dz. cyt., s. 331): Misztold.

¹⁹⁹ Zob. L. Grzebień, *Encyklopedia wiedzy...*, dz. cyt., s. 450.

²⁰⁰ Zob. L. Grzebień, *Encyklopedia wiedzy...*, dz. cyt., s. 457. F. A. Schmidt (*Dzieje Królestwa...*, dz. cyt., s. 331) jako datę śmierci podał rok 1743.

²⁰¹ Zob. L. Grzebień, *Encyklopedia wiedzy...*, dz. cyt., s. 502.

²⁰² Zob. E. Janikowki, Ks. Jan Poszakowski polski apologeta, „*Studia Theologia-Varsaviensia*” 1978, nr 2, s. 91–109; L. Grzebień, *Encyklopedia wiedzy...*, dz. cyt., s. 532.

²⁰³ Zob. L. Grzebień, *Encyklopedia wiedzy...*, dz. cyt., s. 555.

²⁰⁴ Zob. M. Eustachiewicz, *Twórczość Dominika Rudnickiego (1676–1739)*, Wrocław 1966; L. Grzebień, *Encyklopedia wiedzy...*, dz. cyt., s. 583.

²⁰⁵ Zob. L. Grzebień, *Encyklopedia wiedzy...*, dz. cyt., s. 584.

kaznodzieja i mówca Wawrzyniec Rydzewski (1717–1765)²⁰⁶, filozof Paweł Stryjeński (1699–1753)²⁰⁷, teolog, filozof i pisarz ascetyczny Stefan Szczaniecki (1658–1737)²⁰⁸, autor panegiryków i utworów ascetycznych Kazimierz Wieruszewski (1682–1744)²⁰⁹, teolog i dramaturg Ignacy Wilkinowicz (1690–1757)²¹⁰, autor panegiryków i kazań Wojciech Zabielski (1706–1756)²¹¹, logik i architekt Tomasz Żebrowski (1714–1758) oraz autor zbiorów kazań Jan Zrzelski (1679–1746)²¹².

Z grona dominikanów (17 osób) wymienił: Franciszka Bernicza (†1756), Tomasza Celejewskiego (†1760), „dziejopisa” Jozafata Hofmana [wł. Hoffmana] (†1756), „dziejopisa” Jacka Kliszowskiego (ok. 1702–1762)²¹³, pisarza religijnego Felicjana Nowowiejskiego²¹⁴, teologa Wojciecha Ochabowicza (†1746)²¹⁵ oraz historyka Michał Siejkowskiego (1695–1752)²¹⁶. E dalszej części podał nazwiska trzech pijarów: historyka prawa i filologa Macieja Dogiela (1715–1760)²¹⁷, pedagoga, kaznodzieję i wierszopisa Dymitra Kolę (1699–1766)²¹⁸, pedagoga, historyka i pisarza Idziego Madejskiego²¹⁹. Kolejną grupę zakonników stanowią

²⁰⁶ Zob. L. Grzebień, *Encyklopedia wiedzy...*, dz. cyt., s. 588. F. A. Schmidt (*Dzieje Królestwa...*, dz. cyt., s. 333) jako datę śmierci podał rok 1766.

²⁰⁷ Zob. L. Grzebień, *Encyklopedia wiedzy...*, dz. cyt., s. 649.

²⁰⁸ Zob. L. Grzebień, *Encyklopedia wiedzy...*, dz. cyt., s. 608. Wg F. A. Schmidta (*Dzieje Królestwa...*, dz. cyt., s. 333): Szczaniecki.

²⁰⁹ Zob. L. Grzebień, *Encyklopedia wiedzy...*, dz. cyt., s. 735. F. A. Schmidt (*Dzieje Królestwa...*, dz. cyt., s. 333) jako datę śmierci podał rok 1745.

²¹⁰ Zob. L. Grzebień, *Encyklopedia wiedzy...*, dz. cyt., s. 739.

²¹¹ Zob. L. Grzebień, *Encyklopedia wiedzy...*, dz. cyt., s. 776.

²¹² Zob. L. Grzebień, *Encyklopedia wiedzy...*, dz. cyt., s. 794.

²¹³ Zob. W. Murawiec, *Kliszowski (Klissowski, Kliszewski) Jacek (ok. 1702–1762)*, [w:] SPTK, t. 2, s. 288–289. Wg Schmidta (s. 329): Kliszewski.

²¹⁴ Wg F. A. Schmidta (*Dzieje Królestwa...*, dz. cyt., s. 331): Nowowiejski.

²¹⁵ Zob. R. Świętochowski, *Ochabowicz Wojciech (zm. 1746)*, [w:] PSB, t. 23, Wrocław 1978, s. 484–485.

²¹⁶ Zob. B. Natonński, *Siejkowski (Sieykowski) Michał (ok. 1695–1752)*, [w:] SPTK, t. 4, red. H. E. Wyczawski, Warszawa 1983, s. 62–64; Z. Mazur, *Siejkowski (Sieykowski) Michał (1695–1752)*, [w:] PSB, t. 36, Warszawa–Kraków 1995, s. 566–567. Wg F. A. Schmidta (*Dzieje Królestwa...*, dz. cyt., s. 333): Seykowski; wg K. Estreichera (*Bibliografia XIX wieku*, t. 4, s. 152): Siejkowski.

²¹⁷ Zob. W. Konopczyński, *Dogiel Maciej (1715–1760)*, [w:] PSB, t. 5, Kraków 1939–1946, s. 280–282, J. Buba, *Dogiel Dominik, imię zakonne Maciej (1715–1760)*, [w:] EK, t. 4, Lublin 1983, kol. 6. Wg F. A. Schmidta (*Dzieje Królestwa...*, dz. cyt., s. 327): Dogiell.

²¹⁸ Zob. E. Rabowicz, *Kola (Coola, Kol) Franciszek, imię zakonne Demetriusz (Dymitr) Franciszek od Poczęcia Panny Marii (1699–1766)*, [w:] PSB, t. 13, Kraków 1967–1968, s. 284–285.

²¹⁹ J. Buba, *Madejski Józef Kazimierz h. Poraj, imię zakonne Idzi od św. Józefa (1691–1746)*, [w:] PSB, t. 19, Wrocław 1974, s. 116–117; B. Brzuszek, *Madejski (Madeyski) Idzi od św. Józefa, Józef*

bernardyni (5 osób). Są to – określane jako „w prawie kościelnym biegły”²²⁰ kanonista Serafin Gamalski (ok. 1675–1733)²²¹, następnie, pisarz religijny i historyk Manswet Grabowski (zm. 1757)²²², pisarz ascetyczny Gaudenty Pikulski (zm. 1763)²²³, hagiograf Maciej Roznerski (ok. 1700–1758)²²⁴, teolog i pisarz ascetyczny Jan Szysiecki (ok. 1680–1753)²²⁵.

Wśród uczonych Schmidt wymienił także braci mniejszych, określając ich terminem „franciszkan”: autora pism hagiograficznych Hieronima Gruszeckiego (1709–1764), Antoniego Grzybowskiego (zm. 1749), autora poczytnych w XVII wieku publikacji religijnych Feliksa Szyszczyńskiego (ok. 1702–1758) i Gordiana Wąsowskiego. Dopelnieniem powyższych grup uczonych franciszkańskich jest postać franciszkanina konwentualnego teologa, liturgisty i historyka Ludwika Chybińskiego (zm. 1748)²²⁶.

Z innych wspólnot zakonnych w opracowaniu Schmidta pojawili się: bazylikański pisarz Ignacy Kulczyński (1707–1747)²²⁷, paulin Innocenty Pokorski (1656–1734) – kronikarz zakonny, wybitny kaznodzieja, budowniczym kościoła pw. Ducha Świętego w Warszawie i tamże organizator Arcybractwa Jezusa Pię-

Kazimierz (1691–1746), [w:] SPTK, t. 3, s. 31–33. Wg F. A. Schmidta (*Dzieje Królestwa...*, dz. cyt., s. 331): Madeyski (†1748).

²²⁰ F. A. Schmidt, *Dzieje Królestwa...*, dz. cyt., s. 329.

²²¹ Zob. E. Sokołowski, *Gamalski Serafin* (zm. 1733), [w:] PSB, t. 7, s. 260–261; W. Murawiec, *Gamalski Serafin* (ok. 1675–1733), [w:] *Słownik polskich pisarzy franciszkańskich...*, dz. cyt., s. 138–139; W. Murawiec, *Gamalski Serafin* (ok. 1675–1733), [w:] SPTK, t. 1, s. 508–509; B. Migdał, *Gamalski Serafin* (ok. 1675–1733), [w:] EK, t. 5, kol. 846.

²²² Zob. W. Murawiec, *Grabowski Manswet* (zm. 1757), [w:] *Słownik polskich pisarzy franciszkańskich...*, dz. cyt., s. 157–158; W. Murawiec, *Grabowski Manswet* (zm. 1757), [w:] SPTK, t. 1, s. 580–581.

²²³ Zob. H. E. Wyczawski, *Pikulski Gaudenty h. Rogala* (zm. 1763), [w:] *Słownik polskich pisarzy franciszkańskich...*, dz. cyt., s. 376–377; H. E. Wyczawski, *Pikulski Gaudenty h. Rogala* (zm. 1763), [w:] SPTK, t. 1, s. 359–360.

²²⁴ Zob. K. Grudziński, *Roznerski Mateusz* (ok. 1700–1758), [w:] *Słownik polskich pisarzy franciszkańskich...*, dz. cyt., s. 419–420.

²²⁵ Zob. K. Kantak, *Sylwetki bernardynów poznańskich. Jan Kapistran Szysiecki*, „Kronika Miasta Poznania” 8 (1930) nr 1, s. 68–87; H. E. Wyczawski, *Szysiecki (Lubawczyk) Jan Kapistran* (ok. 1680–1753), [w:] *Słownik polskich pisarzy franciszkańskich...*, dz. cyt., s. 485–486.

²²⁶ K. Kantak, *Chybiński Ludwik*, [w:] PSB, t. 4, s. 10; por. J. Bar, *Udział Polski w literaturze franciszkańskiej*, „Studia Theologica Varsaviensia 1967, nr 5/2, s. 184 (nr 2049–2051); W. Murawiec, *Chybiński Ludwik* (zm. 1748), [w:] *Słownik polskich pisarzy franciszkańskich...*, dz. cyt., s. 87; W. Murawiec, *Chybiński Ludwik* (zm. 1748), [w:] SPTK, t. 1, s. 327–328. F. A. Schmidt (*Dzieje Królestwa...*, dz. cyt., s. 277) podał jako datę śmierci rok 1704.

²²⁷ Zob. M. Pidlypczak-Majerowicz, *Książka i biblioteka bazylikańska w XVII–XVIII wieku oraz wpływ kasat na stan ich zachowania i opracowania*, „Hereditas Monasteriorum” 1 (2012), s. 87.

ciorańskiego oraz inspirator pierwszej pieszej pielgrzymki z Warszawy na Jasną Górę w 1711 roku²²⁸, następnie bożogrobiec i proboszcz generalny miechowski, pisarz i historyk – Jakub Paweł Radliński (ok. 1684–1762)²²⁹ oraz augustianin Mikołaj Wodziński²³⁰.

* * *

Wśród uczonych Polaków i osób na trwałe związanych z Polską – w ocenie F. A. Schmidta – zakonnicy stanowią grupę znaczącą, największą. W charakterystykach wymieniani są jako teologowie, kaznodzieje i krasomówcy, dziejopisarze, historycy, muzycy, pisarze, heraldycy i genealodzy, prawnicy, twórcy słowników łacińskich i greckich, tłumacze Pisma Świętego, poeci (wierszopisarze i rymopisarze), misjonarze w Chinach. Analizując dzieło F. A. Schmidta możemy zauważyć znaczące dysproporcje odnośnie liczebności osób wykształconych w danych środowiskach zakonnych w poszczególnych odstępach czasowych. Co więcej, Autor pracowania – wydaje się, że w miarę obiektywnie – ukazał udział i wkład poszczególnych wspólnot zakonnych oraz konkretnych zakonników w kształtowanie się polskiej myśli naukowej, religijnej, kulturotwórczej i społecznej.

Streszczenie

Artykuł omawia dzieło Fryderyka Augusta Schmidta, będące pierwszym wydaniem w języku polskim leksykonem uczonych polskich. Ukazało się ono w 1766 roku nakładem

²²⁸ Zob. J. Zbudniewek, *Człowiek wielkiej wiary i pracowitości. O. Innocenty Pokorski (1656–1734)*, „*Studia Claromontana*” 2 (1982), s. 116–171; J. Zbudniewek, *Pokorski (Pokorny) Innocenty Bartłomiej (1657–1734)*, [w:] SPTK, t. 3, s. 396–397; J. Zbudniewek, *Pokorski (pierwotnie Pokorny) Bartłomiej Innocenty (1656–1734)*, [w:] PSB, t. 27, Wrocław 1983, s. 238–240.

²²⁹ Zob. L. Grzebień, *Radliński Jakub Paweł (ok. 1680–1762)*, [w:] SPTK, t. 3, s. 479–481; J. Koźłowski, *Radliński Jakub Paweł (ok. 1684–1762)*, [w:] PSB, t. 29, Wrocław 1986, s. 708–710.

²³⁰ Por. G. Uth, *Szkic historyczno-biograficzny Zakonu Augustiańskiego w Polsce*, Kraków 1930, s. 306–307.

Michała Grölla w Warszawie. Znacznie poszerzona wersja ukazała się we Lwowie w roku 1846, z francuską z błędną datą 1766 (powinno być 1763) i niemiecką z 1768 roku. Regularny wykaz osób, których nazwał „uczeni i sławą zaszczytzeni” wymienia autor począwszy od 1138 roku. Wśród nich są osoby świeckie i duchowne, a tych ostatnich także zakonnicy. Właśnie osobom duchownym autor artykuł poświęca szczególną uwagę.

Słowa kluczowe

Fryderyk August Schmid, historia polski, zakony, leksykon, Warszawa, Lwów

Abstract

Habit Clad Scholars

The article discusses a work by Frederic August Schmidt, i.e. the first lexicon of Polish scholars published in the Polish language. The work was issued in 1766 by Michał Gröll in Warsaw. A considerably extended version was released in Lviv in 1846, with an erroneous French date 1766 (correct: 1763) and a German date in 1768. A systematic list of persons which the author refers to as „learned and famous persons” opens with the year 1138. The catalogue includes lay persons and clergymen alike, the latter also including monastic orders. It is the clergy that receives the author’s special attention.

Keywords

Fryderyk August Schmid, history of Poland, orders, lexicon, Warsaw, Lviv

Bibliografia

Źródła

- De sacra antiquitate et statu ordinis [...] custodum [...] Sepulchri Domini Hierosolymitani*, Cracoviae 1625.
- Historia Świętobliwego Życia Błogosławionego Bogumiła niegdyś arcybiskupa Gnieźnieńskiego, a potem przez lat dwanaście w Pustyni Dobrowskiej w dziedzictwie własnym pobożnego Eremity. Którego drogi ciała Depozyt wielkimi cudami y łaskami słynący, w kolegiacie Unieiówskiej złożony iest [...]*, Kalisz 1748.
- Miechovia: sive promptuarium antiquitatum monasterii Miechoviensis [...]*, Cracoviae 1634.
- Schmidt F. A., *Dzieje Krolestwa Polskiego krotko lat porządkiem opisane, na język Polski przełożone, poprawione i przydatkiem panowania Augusta III pomnożone*, Warszawa 1766.
- Tinecia sev Historia Monasterii Tinecensis. Ordinis S. Benedicti Primariae inter Polonica Caenobia venerationis*, Cracoviae 1668.
- Witte H., *Diarium biographicum, in quo scriptores seculi post natum Christum XVIII praecipui*, Gedanii 1688.

Opracowania

- Bar J., *Udział Polski w literaturze franciszkańskiej*, „*Studia Theologica Varsaviensia*” 7 (1967) nr 1, s. 203–295.
- Bartoszewicz J., *Kościoły Warszawskie rzymsko-katolickie opisane pod względem historycznym*, Warszawa 1855, s. 171–201.
- Bednarski S., *Cichowski (Cichovius) Mikołaj*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 4, Kraków 1938, s. 29.
- Bednarski S., *Stanisław Warszewicki*, Kraków 1939.
- Brzuszek B., *Madejski (Madeyski) Idzi od św. Józefa, Józef Kazimierz (1691–1746)*, [w:] *Słownik polskich teologów katolickich*, t. 3, Warszawa 1982, s. 31–33.
- Buba J., *Dogiel Dominik, imię zakonne Maciej (1715–1760)*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, t. 4, Lublin 1983, kol. 6.
- Buba J., *Madejski Józef Kazimierz h. Poraj, imię zakonne Idzi od św. Józefa (1691–1746)*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 19, Wrocław 1974, s. 116–117.
- Chodyński A. A., *Stefan Damalewicz. Historyk, przełożony kanoników lateraneńskich w Kaliszu*, Poznań 1872.
- Chodyński A. A., *Stefan Damalewicz. Historyk, przełożony kanoników lateraneńskich w Kaliszu*, Poznań 1872.
- Dacka I. M., *„Korona Polska” Kacpra Niesieckiego pomnik staropolskiego piśmiennictwa heraldycznego*, Warszawa 2004.

- Daniluk M., *Czapański Jan Wawrzyniec*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, t. 3, kol. 833.
- Darowski R., *Studia z filozofii jezuitów w Polsce w XVII i XVIII wieku*, Kraków 1998, s. 61–74.
- Darowski R., *Wawrzyniec Bartilius SJ (1569–1635), filozof i teolog*, „Bobolanum” 3 (1992), s. 101–111.
- Darowski R., *Wawrzyniec Bartilius SJ (1569–1635). Wybitny Tarnowianin z przełomu XVI i XVII wieku*, „Rocznik Tarnowski” 1 (1990), s. 129–132.
- Dobrzański S., *Jakub z Paradyża*, [w:] *Słownik polskich teologów katolickich*, t. 2, Warszawa 1982, s. 109–119.
- Drzymała K., *Ks. Stanisław Grodzicki*, Kraków 1973.
- Dynowska M., *Bzowski Stanisław*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 3, Kraków 1937, s. 186–188.
- Dziuba A. F., *Mikołaj z Mościsk. Teolog moralista XVII wieku*, Warszawa 1985.
- Estreicher K., *Bibliografia polska*, t. 4, Kraków 1878.
- Eustachiewicz M., *Twórczość Dominika Rudnickiego (1676–1739)*, Wrocław 1966.
- Falkowski C., *Bartilius Wawrzyniec*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 1, Kraków 1935, s. 313.
- Fijałek J., *Mistrz Jakub z Paradyża i Uniwersytet Krakowski w okresie Soboru Bazylejskiego*, t. 1–2, Kraków 1900.
- Gieraths G., *Peregrinus, OP, Predigtschriftsteller*, [w:] *Lexikon für Theologie und Kirche*, Bd. 8, Freiburg 1986, k. 270.
- Górski K., *Rola kulturalna klasztorów na Pomorzu*, „Studia Pelplińskie” 16 (1985), s. 69–71.
- Greniuk F., *Tomasz Młodzianowski, teolog moralista*, Lublin 1974.
- Grudziński K., *Roznerski Mateusz (ok. 1700–1758)*, [w:] *Słownik polskich pisarzy franciszkańskich (bernardyni i franciszkanie śląscy, franciszkanie konwentualni, klaryski oraz Zgromadzenie III reguły)*, red. H. E. Wyczawski, Warszawa 1981, s. 419–420.
- Grzebień L., *Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy 1564–1995*, Kraków 1996.
- Grzebień L., *Radliński Jakub Paweł (ok. 1680–1762)*, [w:] *Słownik polskich teologów katolickich*, t. 3, Warszawa 1982, s. 479–481.
- Jadacki J. J., *Sławni Wilnianie. Filozofowie*, Wilno 1994.
- Janikowski E., *Ks. Jan Poszadowski polski apologeta*, „Studia Theologia-Varsaviensia” 1978 nr 2, s. 91–109.
- Juszyński H., *Dykcyonarz poetów polskich*, t. 1, Kraków 1820.
- Kaczorowska T., *Maciej Kazimierz Sarbiewski SJ na Mazowszu*, Ciechanów 2005.
- Kantak K., *Sylwetki bernardynów poznańskich. Jan Kapistran Szysiecki*, „Kronika Miasta Poznania” 8 (1930) nr 1, s. 68–87.
- Kanuś K., *Lubomłczyk Seweryn OP*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, t. 11, Lublin 2006, kol. 75–76.
- Konopczyński W., *Dogiel Maciej (1715–1760)*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 5, Kraków 1939–1946, s. 280–282.

- Koziej J., *Kaliński Jan Damascen (1664–1726)*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, t. 8, Lublin 2000, kol. 391–392.
- Kozłowski J., *Radliński Jakub Paweł (ok. 1684–1762)*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 29, Wrocław 1986, s. 708–710.
- Kubit A., *Elbing Ludwik (1670–1737)*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 6, Kraków 1948, s. 223.
- Kürbis B., *Mistrz Wincenty (tzw. Kadłubek)*, [w:] *Kronika polska*, przeł. i oprac. B. Kürbis, wyd. 2, Wrocław 1996, s. III–CXXXII.
- Litwornia A., *Zapomniany wasarysta staropolski o. Ludwik Elbing (1670–1727) OFM*, [w:] *Artes atque humaniora. Studia Stanisłao Mossakowski sexagenario dicata*, red. A. Rottermund i inni, Warszawa 1998, s. 299–309.
- Łukaszewicz L., *Rys dziejów piśmiennictwa polskiego*, Kraków 1838.
- Madej M., *Gorczyński Akwilin Michał*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, t. 5, Lublin 1989, kol. 1299.
- Marylski E., *Wspomnienie zgonu zasłużonych w narodzie Polaków*, Warszawa 1829.
- Mazur Z., *Siejkowski (Sieykowski) Michał (1695–1752)*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 36, Warszawa–Kraków 1995, s. 566–567.
- Migdał B., *Gamalski Serafin (ok. 1675–1733)*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, t. 5, kol. 846.
- Murawiec W., *Biernacki Kazimierz Jan h. Pomian*, [w:] *Słownik polskich teologów katolickich*, t. 1, s. 145.
- Murawiec W., *Biernacki Kazimierz Jan h. Pomian*, [w:] *Słownik polskich pisarzy franciszkańskich (bernardyni i franciszkanie śląscy, franciszkanie konwentualni, klaryski oraz Zgromadzenie III reguły)*, red. H. E. Wyczawski, Warszawa 1981, s. 54–55.
- Murawiec W., *Chybiński Ludwik (zm. 1748)*, [w:] *Słownik polskich teologów katolickich*, t. 1, Warszawa 1981, s. 327–328.
- Murawiec W., *Chybiński Ludwik (zm. 1748)*, [w:] *Słownik polskich pisarzy franciszkańskich (bernardyni i franciszkanie śląscy, franciszkanie konwentualni, klaryski oraz Zgromadzenie III reguły)*, red. H. E. Wyczawski, Warszawa 1981, s. 87.
- Murawiec W., *Frydrychowicz Dominik*, [w:] *Słownik polskich teologów katolickich*, t. 1, red. H. E. Wyczawski, Warszawa 1981, s. 491–492.
- Murawiec W., *Kliszowski (Klissowski, Kliszewski) Jacek (ok. 1702–1762)*, [w:] *Słownik polskich teologów katolickich*, t. 2, Warszawa 1982, s. 288–289.
- Natoński B., *Siejkowski (Sieykowski) Michał (ok. 1695–1752)*, [w:] *Słownik polskich teologów katolickich*, t. 4, red. H. E. Wyczawski, Warszawa 1983, s. 62–64.
- Nitecki P., *Biskupi Kościoła w Polsce. Słownik biograficzny*, Warszawa 1992.
- Ossoliński J. M., *Wiadomości historyczno-krytyczne do dziejów literatury polskiej o pisarzach polskich, także postronnych, którzy w Polszcze albo o Polszcze pisali, oraz o ich dziełach...*, Kraków 1819, s. 126–127.

- Ostrowski J., *Bogdanowicz Bernard*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 2, Kraków 1936, s. 189.
- Ozorowski E., *Czepański Wawrzyniec Jan*, [w:] *Słownik polskich teologów katolickich*, t. 1, Warszawa 1981, s. 349–350.
- Pawiński A., *Michał Gröll, obrazek na tle epoki Stanisławowskiej*, Kraków 1896.
- Pęgiel M., *Konstrukcja kroniki Księdza Stefana Ranatowica CRL (1617–1694) oraz wstępny zarys problematyki*, „*Saeculum Christianum*” 21 (2014), s. 121–130.
- Pidłypczak-Majerowicz M., *Książka i biblioteka bazylikańska w XVII–XVIII wieku oraz wpływ kasat na stan ich zachowania i opracowania*, „*Hereditas Monasteriorum*” 1 (2012), s. 85–97.
- Popławski J., *Kramski Malachiasz*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, t. 9, Lublin 2002, kol. 1197–1198.
- Porębski A., *Jakub z Paradyża. Poglądy i teksty*, Warszawa 1994.
- Puzynina J., *Thesaurus Grzegorza Knapiusa, siedemnastowieczny warsztat pracy nad językiem polskim*, Wrocław 1961.
- Rabowicz E., *Kola (Coola, Kol) Franciszek, imię zakonne Demetriusz (Dymitr) Franciszek od Poczęcia Panny Marii (1699–1766)*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 13, Kraków 1967–1968, s. 284–285.
- Rosenbaiger K., *Biernacki Kazimierz*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 2, Kraków 1936, s. 81.
- S. Orgelbranda *encyklopedia powszechna z ilustracjami i mapami*, t. 16, Warszawa 1904.
- Schletz A., *Ks. Jan Albertrandi w latach 1731–1795*, „*Nasza Przyszłość*” 10 (1959), s. 177–208.
- Szczaniecki P., *Buchowski Piotr*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, t. 2, Lublin 1977, kol. 1149.
- Siarczyński F., *Obraz wieku panowania Zygmunta III króla polskiego i szwedzkiego zawierający opis osob żyjących pod jego panowaniem, znamienitych przez swe czyny pokoju i wojny, cnoty lub występki, dzieła piśmienne, zasługi użyteczne i celne sztuki, porządkiem abecadła ułożony przez [...], cz. 1*, Lwów 1828.
- Sierocka D., *Die Innovationskraft im Werk Michael Grölls*, Posen 1993.
- Sokołowski E., *Gamalski Serafin (zm. 1733)*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 7, Kraków–Wrocław 1948–1958, s. 260–261.
- Sopoćko M., *O wychowaniu duchownem*, Wilno 1935.
- Stoś J., *Mistrz Jakub z Paradyża i devotio moderna*, Warszawa 1997.
- Świętochowski R., *Frydrychowicz Dominik*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 7, Kraków–Wrocław 1948–1958, s. 173.
- Świętochowski R., *Ochabowicz Wojciech (zm. 1746)*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 23, Wrocław 1978, s. 484–485.
- Tazbir J., *Piotr Skarga, szermierz kontrreformacji*, Warszawa 1978.
- Uth G., *Szkic historyczno-biograficzny Zakonu Augustiańskiego w Polsce*, Kraków 1930.

- Voigt M., *Michael Gröll (1722–1798) als polnischer Buchhändler und Verleger der Aufklärung*, Nürnberg 1992.
- Wegele von F. X., *Lengnich Gottfried*, [w:] *Allgemeine Deutsche Biographie*, Bd. 18, Leipzig 1883, s. 255–257.
- Wiadomość o najstarszym moze Psauterzu Polskim [...]*, [w:] *Rocznik Towarzystwa Naukowego*, t. 12, Kraków 1827, s. 54.
- Wicher W., Ks. *Michał Akwilin Gorczyński (1656–1713)*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 13, Wrocław–Warszawa–Kraków 1967–1968, s. 295nn.
- Witkowska A., *Jacek Odrowąż, Hiacynt (ok. 1200–1257)*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, t. 7, Lublin 1997, k. 640–641.
- Wojnarowski J., *Chodynicki Ignacy, imię chrzestne Kazimierz (1786–1847)*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, t. 3, Lublin 1979.
- Wolny J., *Peregryn z Opola*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 25, Wrocław 1980, s. 598–602.
- Wyczawski E. H., *Marcin Polak (Carsulanus, Cartulanus, z Oprawy, Scotus, Strempa, Strep-ori, Strepus, Strzemski, Strzempski)*, [w:] *Słownik polskich teologów katolickich*, t. 3, Warszawa 1982, s. 54–55.
- Wyczawski H. E., *Nakielski Andrzej (Samuel)*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 22, Wrocław 1977, s. 468–469.
- Wyczawski H. E., *Pikulski Gaudenty h. Rogala (zm. 1763)*, [w:] *Słownik polskich pisarzy franciszkańskich (bernardyni i franciszkanie śląscy, franciszkanie konwentualni, klaryski oraz Zgromadzenie III reguły)*, red. H. E. Wyczawski, Warszawa 1981, s. 376–377.
- Wyczawski H. E., *Pikulski Gaudenty h. Rogala (zm. 1763)*, [w:] *Słownik polskich teologów katolickich*, t. 1, s. 359–360.
- Wyrozumski J., *Św. Jacek Odrowąż na tle swoich czasów*, „Zeszyty Naukowe UJ. Prawo Historia” 1989 z. 89, s. 43–52.
- Zbudniewek J., *Chelstowski Dionizy Andrzej*, [w:] *Słownik polskich teologów katolickich*, t. 1, Warszawa 1981, s. 299–301.
- Zbudniewek J., *Człowiek wielkiej wiary i pracowitości. O. Innocenty Pokorski (1656–1734)*, „Studia Claromontana” 2 (1982), s. 116–171.
- Zbudniewek J., *Pokorski (pierwotnie Pokorny) Bartłomiej Innocenty (1656–1734)*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 27, Wrocław 1983, s. 238–240.
- Zbudniewek J., *Pokorski (Pokorny) Innocenty Bartłomiej (1657–1734)*, [w:] *Słownik polskich teologów katolickich*, t. 3, Warszawa 1982, s. 396–397.
- Zientara W., *Gottfried Lengnich. Ein Danziger Historiker in der Zeit der Aufklärung*, Toruń 1995.
- Zwiercan A., *Biernacki Jan*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, t. 2, kol. 545.